

۱۴۸۸۹۲۶

شماره

ایلیاد

نویسنده:

هومر

ترجمه:

سعید نفیسی

نمایه‌ی مطالب

۵	سنن ناشر
۷	دییاجه‌ی مشرق
۸	عصر زنده‌ی هنر
۸	ادبیات یونان پیش از هومر
۹	تردید درباره‌ی وجود هومر
۱۱	ایلیاد و اودیسه
۱۱	تجزیه ایلیاد
۱۳	تجزیه اودیسه
۱۵	ایلیاد و اودیسه از یک سراینده است
۱۷	هومر و داستان جنگ تروا
۱۷	داستان شهرنندان تروا
۲۰	بازگشت پهلوانان
۲۳	اساطیر یونان
۲۳	خداوندان یونانیان
۲۶	غولان
۲۷	اهریمنان
۲۹	سرود نخستین
۴۹	سرود دوم
۷۳	سرود سوم
۸۷	سرود چهارم
۱۰۳	سرود پنجم

۱۲۹	سرود ششم
۱۴۵	سرود هفتم
۱۵۹	سرود هشتم
۱۷۵	سرود نهم
۱۹۵	سرود دهم
۲۱۱	سرود یازدهم
۲۳۵	سرود دوازدهم
۲۴۹	سرود سیزدهم
۲۷۱	سرود چهاردهم
۲۸۵	سرود پانزدهم
۳۰۷	سرود شانزدهم
۳۳۱	سرود هفدهم
۳۵۳	سرود هجدهم
۳۷۱	سرود نوزدهم
۳۸۳	سرود بیستم
۳۹۷	سرود بیست و یکم
۴۱۵	سرود بیست و دوم
۴۳۱	سرود بیست و سوم
۴۵۵	سرود بیست و چهارم
۴۷۷	ضمایم

دییاجهی مترجم

رسمه راز سال پیش دو منظومه به زبان یونانی قدیم سروده شده که شاید بیش از هر ترادبی دیگر در سراسر جهان شهرت و اعتبار داشته باشد. منظومه اول را که باید «حماسه ایللیاد»^۱ دانست به زبان یونانی «ایللیاس»^۱ یا «ایللیادوس»^۲ می نامند و وجه تشبیه آن از کلمه «ایللیون»^۳ یکی از نام های شهر «تروا»^۴ در آسیای صغیرست که «پروگرام»^۵ نیز به آن می گفته اند و یونانیان قدیم ده سال آن را شهر بند کردند و سرانجام گشت آثار این شهر را اروپاییان در جایگاهی که اکنون به نام «حصار لیغ»^۶ دهکده ایست در ترکیه امر زیافته اند. این حماسه منظوم بزرگ شامل بیست و چهار سرودست که هر یک از آن «ایللیادوس» نام دارد و به همین جهت همه کتاب را نیز به همین نام خوانده اند. یونانی از زبان های اروپایی این کلمه را «ایللیاد» تلفظ می کنند و در عرف زبان فارسی نیز به همین نام معروف شده است. منظومه دوم را به یونانی «اودوسئوس»^۷ می نامند و این کلمه در برخی زبان های اروپایی «اودیسه»^۸ خوانده می شود و در زبان فارسی نیز بیشتر بدین نام معروف شده است. درباره اینکه گوینده این سخنان کیست و در چه زمانی مرزیسته و آیا هر دو کتاب از یک سراینده است و یا از دو گوینده مختلف به یکدیگر پیوسته است و شمه ای از آن سخنان در این دیباچه و یا ضمائم کتاب خواهد آمد.

از دیرباز سراینده هر دو منظومه را یک تن دانسته و او را به یونانی «اومیروس»^۹ و به زبان لاتین «هومروس»^{۱۰} نامیده اند.

در کتاب های قدیم ما به رعایت اصل یونانی نام وی را «اومیروس» نوشته اند و در زبان های اروپایی به پیروی از زبان لاتین Homer و Homère ضبط کرده اند، به همین جهت در ایران امروز بیشتر به نام «همر» یا «هومر» معروف شده است. برخی

احتمال داده‌اند که وی در قرن دهم پیش از میلاد زیسته باشد و هفت شهر مختلف یونان را زادگاه او دانسته‌اند.

عصر زندگی هومر

سراینده‌ای که ایلیاد و اودیسه را سروده پیداست که از دوران پهلوانی دور بوده و خود در زمانی می‌زیسته که مردم حسرت آن روزگاران پر از شگفتی و دلاوری را می‌خورده‌اند. بدین گونه پیداست که هومر در همان زمانی که این وقایع روی می‌داده نمی‌زیسته است. هرودوت مورخ معروف می‌گوید: «به عقیده من هومر و «هزیود»^۱ (شاعر یونانی قرن هشتم پیش از میلاد) تنها چهارصد سال پیش از من زیسته‌اند».

بنابر این گفته «رمر معاصر «لیکورگ»^۲ قانونگذار معروف سبارت بوده که در قرن نهم پیش از میلاد زیسته است و بدین حساب سه قرن پس از تصرف شهر تروا در جهان بوده است. اما دانشمندانی که رأی شان مصاب‌ترست عقیده دارند که تاریخ زندگی او را باید اندکی بالاتر از زمان لیکورگ برد و در حدود سال هزار پیش از میلاد قرار داد. چنانکه در اساطیر قدیم گفته شده است که لیکورگ اشعار هومر را که در آن زمان در آسیای صغیر رایج بود آورد و نسخه بر می‌داشت. از سوی دیگر پیداست در زمانی که این اشعار سروده شده شاهان یونان جلوه‌ای داشته‌اند، در یونان هنوز سلطنت موروث برقرار بوده و این شاهان از نژاد پهلوانان داستانی بوده‌اند و هومر برای کام‌جویی و خوشمندی این شاهان این اشعار را درباره پهلوانان سروده است. اینکه هومر می‌گوید: «فرماندهی چنانچه بایست، باید تنها یک سرکرده و یک شاه در سرکار باشد» خود دلیل بر این گفته است زیرا که ناچار در حکومت دموکراسی که بعدها در یونان برقرار شده گوییده‌اند نمی‌زیسته است چنین سخنی از زبان اولیس بگوید.

ادبیات یونان پیش از هومر

شکی نیست که یونانیان قدیم پیش از نظم ایلیاد و اودیسه ادبیات منظوم داشته‌اند و از آنچه به ما رسیده است مسلم می‌شود که نخستین سراینندگان آن سرزمین راهبانی بوده‌اند که یونانیان خود به ایشان «آئوئیدوس»^۳ می‌گفتند و این کلمه را امروز به زبان فرانسه «آئد»^۴ تلفظ می‌کنند. اشعاری که این گروه از سراینندگان

سروده‌اند سرودهای دینی بوده که در مراسم مذهبی تغنی می‌کرده‌اند و مانند همه اشعاری که بدین اندیشه و بدین گونه سروده شده با موسیقی توأم بوده است. تردیدی نیست که در آغاز پیدا شدن هر زبانی نیز از این گونه سرودسرایي مانند زندخوانی ایران قدیم معمول می‌شده است. ناچار بدیهه‌سرایي در این گونه موارد از سرایندگی بیشتر رواج داشته است. مدتها یگانه سرایندگان همان راهبان بوده‌اند که در سخن منظوم خود خدایان را می‌ستوده و کردار و رفتارشان را به نظم ادا می‌کرده‌اند.

پس از آن دسته‌ای دیگر از سرایندگان پدیدار گشته‌اند که هومر خود ایشان را «دمیورژس»^۱ می‌نامد و این کلمه در زبان فرانسه «دمیورژ»^۲ خوانده می‌شود. این دسته از سرایندگان پیروزی‌های پهلوانان را نیز با مناقب خدایان توأم کرده بودند. اندک اندک شعر غنایی و غزل‌سرایي نیز در آن کشور رواج یافته و در اشعار خود بیشتر به اصطلاح رایج شعر فارسی «بهاریه» یعنی اوصاف بهار را می‌سروده‌اند و در آغاز و پایان هر قصیده کلمات «الینوس»^۳ یا «لینوس»^۴ را که به معنی دریغ و افسوس است می‌آوردند، به همین جهت این گونه از تغزل را لینوس نامیده‌اند. سپس نوعی دیگر از شعر پیدا آمده است که در دلاوری و سوگواری خوانده می‌شد و در آن «پنان»^۵ خدای روشنی و زندگی را می‌برده‌اند که درمان و دلداری را از او می‌دانسته‌اند. و به همین جهت این گونه از تغزل را پنان نام گذاشته‌اند. در میان پنان‌ها منظوماتی هم بوده که جنبه دینی داشته است.

نوعی دیگر از شعر را تنها در جشن‌های زناشویی می‌سرودند و شب هنگامی که عروس را از خانه پدر با مشعل به خانه شوهر می‌بردند راه از این گونه اشعار می‌سرودند و این اشعار را به مناسبت نام «هوسن»^۶ که به معنی زناشویی بود، «هومنائوس»^۷ می‌گفتند.

قسم دیگری از شعر که رواج داشته مراثنی بوده است که در برگ دوستان و نزدیکان می‌سروده‌اند و آن را «طرینوس»^۸ می‌گفتند و به زبان فرانسه «ترن»^۹ می‌گویند.

تردید درباره وجود هومر

کسانی که درباره هومر و انتساب ایللیاد و اوڈیسه به او شک کرده‌اند گفته‌اند که نه

Péan ۵

Linus ۲

Elinus ۳

Démiurges ۲

Demiourgos ۱

Thréne ۴

Threynos ۸

Humenaios ۷

Humen ۶

تنها این دو منظومه از یک گوینده نیست بلکه ایلیاد مجموعه سرودها و مقطعاتی است که گویندگان مختلف، در زمان‌های مختلف سروده و سپس آن‌ها را با هم گرد آورده و از آن کتابی ترتیب داده و تدوین کرده‌اند. اما در قرن هفدهم میلادی این عقیده سست شد و دانشمندان بزرگ به دلایلی ثابت کردند که سراسر ایلیاد اثر طبع یک گوینده بیش نیست. برخی دیگر دربارهٔ زمان سروده شدن این اشعار تردید داشتند و آن‌ها را از قرن دهم پیش از میلاد نمی‌دانستند و معتقد بودند که یونانیان قدیم قرن‌ها پس از آن به شاعری آغاز کرده‌اند و حتی در این زمینه بدین عقیده گرویده بودند که ایلیاد مجموعه‌ای از سروده‌هایی است که آندهای چند در قرن‌های متعده سروده‌اند و سپس آن‌ها را یک‌دست و یکنواخت کرده و با تصرفاتی هم‌سان در هم آهنگ کرده‌اند و بدین گونه که امروز هست فراهم آورده‌اند و حتی برخی قسمت‌های کهنه‌تر را نشان داده‌اند. از آن جمله کسی از دانشمندان اروپا معتقد بوده که کتاب ایلیاد شانزده روش مختلف دارد و هر روش از آن از سراینده دیگری است و بدین گونه به یقین آن را مطابق نسخه‌های رایج به بیست و چهار سرود تقسیم کنند باید به شانزده سرود تقسیم کرد.

امروز این عقیده دیگر به آن معتبر نیست. با این همه هنوز تردیدی دربارهٔ شخص هومر و ایلیاد اودیسه در میان هست و برخی معتقدند که هومر نام گوینده‌ای نیست بلکه اصطلاحی است برای این گونه اشعار. بهترین راه برای روشن کردن این مطلب پیچیده مطالعهٔ دقیق در متن ایلیاد و اودیسه است و در این مقدمه هر دو منظومه ایلیاد و اودیسه بدین نظر تجزیه شده است.